

Фольклорно-діалектологічні матеріали з Підляшшя

Григорій АРКУШИН

Упродовж десяти років (1997–2006) під час поїздок на Південне (північно-східна частина сучасного Люблінського воєводства Республіки Польща) і Північне Підляшшя (південно-східна частина Підляського воєводства, давніше Білостоцького) ми записували на магнітофонну плівку розповіді діалектоносіїв. Саме автентичний текст є одним із найцінніших джерел у дослідженні всіх мовних рівнів – фонетики, наголосу, словотвору, лексики і фразеології, зрозуміло, що без таких розповідей просто неможливо дослідити ні морфологію, ні синтаксис.

2007 р. було видруковано збірник таких розповідей «Голоси з Підляшшя»¹, у якому тексти подані фонетичною транскрипцією і паралельно транслітерація засобами сучасної української графіки з максимальним збереженням говіркових особливостей. До збірника доданий також диск із зразками мовлення.

Як відомо, розповіді про різні події, локалізовані в просторі та часі, – це важливі свідчення для істориків, етнографів і краєзнавців, але не тільки, – цим матеріалом зможуть скористатися і соціологи, і соціолінгвісти, і фольклористи.

Тематику розповідей респонденти визначали самі: це спогади про дитинство, про війну, особливості відзначення православних свят, весільний обряд, відмінності у мовленні жителів із різних місцевостей Підляшшя та ін. Спеціальних прохань навести приклади фольклору ми не робили, але під час довгого бесідування респонденти не тільки переказували про якісь виняткові події, а й для підтвердження своєї думки вживали прислів'я та приказки, наводили легенди, співали пісні, переважно обрядові.

У цій добірці подаємо фольклорно-діалектологічні матеріали з Підляшшя, які становлять наукову вартість для дослідників і здатні зацікавити широке коло читачів журналу.

МАЛІ ФОРМИ ФОЛЬКЛОРУ

Часто прислів'я та приказки респонденти використовують для підтвердження своєї думки. Крім того, зафіксовано декілька паремій, значення яких оповідачі розкривали спеціальними поясненнями.

*

А вернўвся назат – а ні дўма, а ні лўма! Нимá нїчўго!

*

То так... так кáжут: «*Ни лўбит гад гáда, де людéй грóмáда, а як лўде розíйдуться, то гад з гáдом зíйдуться*».

Зап. від Нестеровича Йосипа Григоровича, 1917 р. н., с. Мельник, тміна Мельник, повіт Сем'ятичі, Підляське воєводство.

¹ Голоси з Підляшшя. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 2007. – 534 с.

* соціологи

[Як у вас ставляться до приступу 'приймаків'?] Ну як у когось. Муї тато бив в приступіпах і-і казав, што: «Коб в мене билось десьте синів, то нехай би картюбли на стріси саділі, а в приступіпи не оддав би» (сміється).

*

[Ви ціпом молотили?] Молотів, молотів. У нас кажут: розумним дєрвом над дурнею головою, ну, (сміється) махає. Каже: розумним дєрвом над дурнею головою. А чо розумне дєрво? Ну бо тронк то муг бїти з биль-якого дєрва – и лїсковї, и бирзовї, шоб тронка. А тая така комедия, така шїшка з... ремєню робїться, з ремєню, с шкурї. Не? Така шїшка і двї дїорки в туй шїшци. Правда чи не? Та ще є в сьблах цїпї, в мене акурат нема, в когось є, о. И однїм узуком прив'язуєш до тшонка, а дрїгим тронком називається то бїрк. А вже той бїрк то мусить бїти дубовї, дубовї! І тршкї, і моцнїше дєрво. Ну а дуп – то, кажут, мондре дєрво, бо воно нїгди зараннїя ни... ни розвивається, ну жде, аж мороза перейдуть, тодї розвивається. То в нас така прислївїца: каже, крутит розумним дєрвом над дурнею головою.

Зап. від Миськорука Григорїя, 1942 р.н., с. Сльонка (місцева вимова: |йел'енка), гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство.

*

Ми се познайомили по виседлєню на Мазурах, в Ольшгїнському на одзискана земля. Там мє шкали ми разом под єдним дахом. І був такїй кавалер старшїй – десятий рїчнїк, а я трїцят дрїгого (сміється). І так нас Госпїдь сполучїв. Так бїрдзо мїлий був, симпатїчний був, бїрдзо мїлий. Нам ся так жилї-о-о! Не було ружнїци, же такїм вєку. Такого то зо свїчкою пошукати. То менї каждї дивував, же так я така молодї пошлї за старого. Я кажу так: «Старї менє до розуму – я йог до смєрти» [доглядить].

Зап. від Гасюк Ганнї Миколаївнї, 1932 р. н., уродженкї Лемкївцїнї, замужем була за підляшуком; зараз проживає у Люблїні.

*

Я казав: сїротї Бог любїт. Я ш вам не говорїв, як бив пошїв у... у тїс... у серєдїну, вже в забїй уїголь накїдїтї. То рїштакї отї на тасьма йде, з рїштакїв тих на тасьма, тасьма на дрїгу і так пошїлї пуд верх, о. Накїдаю я шїфлюю, навїлюю на тасьма уїголь, рубїють – збїку кїпа. А я на тасьма тїю кїпу кїдаю, кїдаю. Трах! – упїло менї сїодївї уїголь. Я такї тер-потєр, давай дїлї накїдїтї. Накїдаю дїлї, накїдаю. Кїнув – мнє шїфля з рук вїрвалася, на тїї-о, на рїштакї на уїголь. І вона: кець-кець! Я за тїю шїфлюю кїнувся, а там, де я стояв, – валь-валь-валь. Обвалїлось на тїй землї... Бив бї я там... Так прїсїв. А то єднак шїфлю вїрвало мнї з рук – я за тїю шїфлюю кїнувся...

Зап. від Николаюка Кузьмї Марковича, 1921 р. н., с. Пїлїпки (місцева вимова: н'ї|л'їпк'ї), гміна Бїльськ-Підляськїй, повіт Бїльськ-Підляськїй, Підляське воєводство.

Насмїшка з української лїтературної мови

Українець їде дерев'яним вїзом. Як колїсь бїсї дерев'яннї, говорї. Й не пошмаровав. То пишїт тєе колєсо: «Хахол – мазнїця, дає – дражнїться».

Зап. від Яким'юка Василя, 1925 р. н., с. Грабовець, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство.

ЛЕГЕНДИ

Про русалок

Ну як лякалі? Як було жїто посїяне (колїсь же ш ниц ни було в селї – нїркогї телевизора), детїй кїпа збиралася и ходїлі по тїму жїтї, тїї сїненькї квїточкї всьо рвалї. То всьо кричалї...

[А як тї квїточки називали?] Я ни знаю як – дворанїни, мусить, в нас називалї йїго. И вже ж як в жїто табїн дїтєй йде, то всьо кричалї батїкї, же: «Там не

йдіте! Бо там русá-á-áлки! Заберé вас! Налякáе». І от тудí йдеш. Слу́халі, дурні, и ворóчаєся.

[А хтось бачив русалок?] Ни. Хто ш їх бачив? Але лякалі батькі все русáлкою якéюсь, ну.

Зап. від Березняк Марії, 1938 р. н., та Петричук Марії, 1927 р. н., с. Грабовець, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство.

*

В житі десь там, як ідеш колісь по козельці, такé зéле, сіненьки... То в нас Я'на перет Петрóm, то того-вó, тоді квítку свéтят из зíлечка. То йдéмо колісь, коб де-небу́ть нарвáти тих козельцю, якіх-небу́ть квítок. То нас усé страшілі, щóб коб де русáлка, áлі ніхтó не бачив русáлки, тóно такáя мóва булá, щó русáлок там тóго... Ну й нарвéш т́ую, тóго зéлля – вже на Я'на свéтиться. А вже тóе зíлечко лежít, там вже, як тóго... Ну як хто вмре, то коло голові кладúт свашóнне зíлле колісь... [А не під голову?] Не-не, такó збóку. [...] А ні, то вже як то Три Кру́лі вóду свéтят, то свéтят вóду, тоді берéш тóго трóшку зíлечка, ідеш посвéтиш хлív, клýню, хáту.

Зап. від Вільчевської Ольги, 1929 р. н., с. Старий Корнін (місцева вимова: кóрнин), гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство.

*

Колісь як тó жáлі серпáми – ну все т́іе перепеліце робілі. Вже як дожнúт і óзмут такó позбírаюг жítа т́улько, і звéжуг, и вінкáми вберúт, бо то вже перепеліця. І на... Положáт хлїба й солі всерéдїну. І вже сáмі бїгаемо. А вже бáба: «Ну то што? Лежít хлїб? Не з'їла русáлка?» Отó я т́улько про русáлку ч́ула.

[А. Єкатеринчук: Хлїб для русалки чи зайця?] Для русáлки. Онó вже кругóm тóї перепеліци в́ірвуг стérню такúю – стéжечку до дорóгi, коб то русáлка пріхóдїла.

Зап. від Себастьянюк Ольги, 1934 р. н., с. Клейники (місцева вимова – к|л'ейн'ік'і), гміна Більськ-Підляський, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство.

Про церкву

Там ќульки то лїет, онó ся згорїла, то постáвилі на тум мійсці дрúгу, знáчит, о. Цérков стояла, як то кажут... провалі... Але то правá, о. Коло водосхóвища. Ви булі коло водосхóвища? Живéте? Бáхмут. Йдїте такéю дорóшкою, о, і перед т́ими Бáхматами такї крїжик кáмений стоїт. Згóрочок, там був такї згóрочок колісь – десь опсív згóрочок. И там цérков стояла. Колісь тамó пёрша цérков, як Дубичи повстáлі, о. То цérков постáвилі ўмено там, на тим згóрочкови, и вонá називáлася, е, е-е, петропáвловская, посв́яченá на Петрá й Пáвла, патрóна св́атóго Петрá і Пáвла. Петропáвловська вонá звáлася, т́а цérков, о. И там корчмá жидúвська стояла, о, и там лóде збíráліся – нас богáто там – пілі. Ну ведóмо, цérков там тóе. И тут десь легéнда гóвóрит так, шо там за гріхі, там прїчки – ни прїчки, людїй, знáчит, о. Т́а цérков, знáчит, яг би то... провалїлася в зéмлю, знáчит, о, провалїлася в зéмлю нїби. На Петрá й Пáвлó щорóк в нас весь, знáчит, о, велїкі прáзник в Дубичах-Церкóвних, зв'язаних с т́єю пёршуй цérков. Вонá називáлася Петропáвловська, на Петрá й Пáвла, знáчит, в нас св́ято вже, знáчит, о. И нїби приложїти там коло тóго крїжа, на тум згóркови, ухó, то мóжна уполúдень мóжна ч́ути т́ї звонї церкóвни, знáчит, т́ї цérкви, котóра ус... провалїлася ужé. То однá то легéнда, о, áле то щ́кава легéнда, интерéсна.

Áле по сохрáнності, знáчит, вонá згорїла, згорїла та цérков, згорїла, о. Як вонá там згорїла, то колісь (*нерозбírливо*) згорїла. И там зубрúсане булó, ніхтó не вїдає, знáєте. [...] Вонá згорїла. І т́утай вїтьор, ўмпет тогó пожáру ікóну зак... загнáв... вїтьор пригнáв т́ую ікóну аш... Та ікóна не згорїла, о, – вїтьор їé, е, аш пригнáв сюдї, на край селá, о. Там де... И вонá там впáла, там, де цérков ося стоїт, о. Там, влáсьне в тум мїсці, постáвилі дрúгу цérков, о, і є назвáлі Покрóвская, о, о. Вонá й так і звéться – Покрóвская, знáчит, о. На честь, знáчит, о, Покрóви. І в нас на Питрá й Пáвла прáзник – то на честь т́ї пёршої цérкви, а на Покрóву – то вже на честь сéї цérкви. [То двá прáзники маєте?] Так-тáк, прáзники.

Зап. від Панфілока Миколая, 1933 р. н.; с. Дубичі-Церковні (місцева вимова: |дубичі), гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство.

Про двох сусідок

Ну суситку добре жили – одна бідна, друга богата. И тая богата всьо біднуй пріде дасть місочку мукі, коб шось вона спекла, о. И тоді як посіяла тая богата пшеницю – ну треба віжати. Іде до тей бідней, коб помогла тиї, о. А бідна каже: «Ай! В вапуй пшениці вітрищкі мно́го, вона бардзо колібца». О. Ну то тая сусітка и пушла дудому. Ну шо зроби́т? Тепер приходит зима. А иде тая бідна до тей сусітки знов за мукію. Тая взяла місочку и пошла, и приходит с пущію и каже, шо: «Я до мукі – до вітрищка до рукі». (Сміється). [Доповнення іншої жінки:] «Я й грамульку не могла набрати тей мукі» (сміються).

Зап. від Кирилюк Анастасії, 1920 р. н., с. Дубичі-Церковні (місцева вимова: |дубичи), гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство.

Про приймака

Прима́к іс тесцьом, каже, ї дуть фу́рию, соба́ка бижу́т. Каже: «Алі такі соба́ка – зусім слабі-її». Вун каже тесцьови, каже: «Відно, сей соба́ка в примака́х». Той зайі́хав і жу́нци каже: «Ти... Що ти там? – каже. – Чо́ ти йо́го?.. Як ти йо́го ко́рмиш? – каже. – Вун говорів на то́го соба́ку так і так, що вун в примака́х». А вона каже: «Що то? Ке́псько? – каже. – Я йїца вару́ і йому́ тую во́ду даю́».

Зап. від Яким'юка Василя, 1925 р. н., с. Грабовець, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство.

Гроші – то смерть

То-о вже давно́, давно́ було́. Купці́ їздили і згубілі мишочок таких червінців чи тамти́х... Згубілі мише́чок. Но иде дїед такий, як то... Як то називають дієти? Ді-їет, дієт, шо... Як називають? Дїєди, що ходілі? [Старець? Жебрак?] Жебракі. Жебрак шов, жебрак иде і пудньо́с то́го мишка́ і каже: «Грош... піньон... Гроши – то смерть, гроши – то смер...» І пулу́жив ти гро́ши. Иде да каже: «Гро́ши – то смерть, гро́ши – то смерть». Але иде три таких шага́стув, иде три хло́пцув, каже: «Шо там дієт говоріть?» Каже: «Як х́чите, то йдіте бирі́те, бо я не буду́». Воні зашли́. Мишо́к йе гро́шей, мише́чок. Пе́рше що? Як вже гро́ши знайшли́, то пе́рше що? – горі́лка, вішити треба́. Ідно́го віслалі по горі́елку-у, а двох ліча... лічать, ку́лько то бу́де ду поді́елу, ку́лько то бу́де. Тамто́й пушо́в по горі́елку, але ду́має: «Пі́ощо маю́ ділі́тєся на тро́х, як я мо́жу сам?» З'їв горі́елку, труті́зни поналі́вав. А ти ду́мають так: «Пі́ощо ми ма́єм строх, як ми дво́х поді́літєся?» В-н прийшо́в с те́ю горі́елкію. Воні йо́го цик! За... за то́го... вдаві́лі, по... Напи́ліся горі́елкі і (нерозбі́рливо). І... і діт до́бре ка́зав.

Зап. від Чалія Юзефа, 1943 р. н., с. Вирикі, гміна Вирикі-Полуд, повіт Влодава, Люблінське воєводство.

ПЕРЕКАЗИ

До О́рлі, до тої ба́пки (їду́ть). То тая ба́пка ду́жо рату́є люде́й. Мене́ саму́ю рату́вала. Їздила, бо я, шо, на п'яту́ ту зроби́вся такий – шось ни мо́гу ході́ти. Всьо такó наступа́ю, наступа́ю на па́льцох, в кало́шах, – ни мо́гу. И кажу́ св́ому: «Ти подиві́ся, шо там роби́тєся». Я обмі́ла но́гу. «Шось, – кажу́, – ни мо́гу наступі́ти. Ци загна́ла шо? Шо там такóе?» Я помі́ла но́гу й так положи́ла, а вун диві́ться и го́лку взев таку́ю вілі́ку, і каже: «Шось бліщі́т, му́ситє, скло ти загна́ла». А то не скло – то вже хресто́к вілі́з на ве́рх.

Ну й зайшла́ до до́ктора, о, просвіті́лі. Каже: «Му́ше оперо́вать, зру́бувати». І то такий хрощ, наві́ть такий-о, крúпний. Як той хрощ на́рюс на ту п'яту́, то я куді́? – до У́рлі, до тей ко́біти. І вона́ як помолі́лася, і сказа́ла, де я... Шось дала́ там – со́лі чи чо́го там, не знаю́, чо́го вона́ дала́, і сказа́ла: «На росто́нню доро́гу задопта́ти і є вікіну́ти там». І зна́йте? До́ктор опира́цію, а то мні са́мо пройшло́ од тей ба́пки. Вона́ помолі́лася – і мні помо́гло.

Зап. від Панасюк Віри Степанівни, 1927 р. н., Черемха-Село, гміна Черемха, Підляське воєводство.

*

О, то наше село горіло. То був такий пуппалів одін с цьо... чоловік с цього села. Йогó хотіли люде в...

[*Так на зло підпалив?*] А я не знаю, с чо́го він. Хотіли йогó в той вогóнь вкíнути, але там прийшли (*нерозбiрливо*), десь в нас є і, розумiється, ни позволiв то́го, бо то самосóнд, ни трéба бiти для йогó. То тоді, правдоподóбне, приї хав якiйсь чоловік на чо́рному коньови. І тiлько до мeї хати (моя хата вже була обгáрана), а там дáлі вже не згорiла. Вин об'ї хав навкругá, правдоподóбне, так роскáзують, старши люде роскáзували, об'ї хав, і огóнь одрáзу стих. Тут ще трóхи позостáлося.

[*А де він узявся, той чоловік?*] Чоловік с Клішeль. Об'ї хав – і одрáзу пожáр... [*Він мовився?*] Він... Шо він робiв, то нихтó ни знáє, тiлько знáють люде тóє, шо силó об'ї хав – и всьо. Пірiстáв пожáр.

Зап. від Смика Миколая 1928 р. н., с. Ставище, гміна Черемха, Підляське воєводство.

*

Знáйте що? Моюї доццi, о, то колiсь вона такó, же боялася урóку, урóку то́го. То я як ї здила до Урлi, то так кажú, як то́го... То вона мнi дала... Не, ни так. Вона мнi сказáла, же-е, е, шо як приїде Благовiщина, то коб я ни ї ла, е, цiли день на Благовiщинe. Ну і я, знáйте, соблюдáю тóє. Ду... од... ду зáхода сóнця, жеб я не ї ла.

Ну пúзнiй бáба моя, так яг би і я з до́му ще, пошла до цeркви и бáтюшкови там, мýсить, молeбeнь покушляла, бо я то́го там... А бáтюшка дав такую стóншку і сказáв, коб вона була бес пшeрви, бо то боялася врóку, бес пшeрви при... при юй. Ну а де ш? Як ще малe, то мóжна, вже бiльше, то вже ж вонó берe с себе знимáє. Ну то я взяла завизáла так, як то колiсь тiї колишкi були тiї, за колишк... Шо? Свикрúха (знáйте?), кáжут, же свикрúха – то свикрúха. І була тúтка чeрес дорóгу дочкá їна. І мор... Так як вонó ровeснiки. І вона всьо то... Пóтим вона шо? Тáя йогó, eї дочкi захворiла тáя дiвчина. Тáя дiвчина тáяк з дрóтого гóда, áлi там на мiсяц чáсу, е, но старiша. Шо? Взяла тую стóншку і мнi ни сказáла, тiко но взяла тую стóншку взяла. Вже вона була, eї, мýсить, було так двох мeтра. То тáяк би на стiнах eї чeплялi, е, була почeпляна. Я не знáю, де там бáтюшка eї вzeв, бо то ни я робiла, тоно бáба ще моя. Вона шо? Взяла тую стóншку вздовш розорвáла и дала для тeї, для доччинeї, бо то внúка и то внúка, áлi... То розумiти, же то дочкá. Так я, понiмáйте, пúзнiй шо? Тáя дiвчина плáче, плáче: а-я-яй! А, прáвда, вже муй чолуvíк став тáг би то... Я кажú... І я такий харáктер мiла, же я, я не сказáла для eї, для тeсьової, не сказáла. Áлi пúзнiй до то́го дуйшлó, шо стáла бáрдзо плáкати, і вун став такó до мeне, то... я кажú: «Ти, – кажú, – до мeне ни бирiся – тiко до свеї мáтера вузьмiся. Ти бач, шо мáтера зробiла? А мáти, – кажú, – ходiла до цeркви твоя? Вeддуг то́го то моя бáба ходiла, а ни... а не мáти тóє». – «А шо?» Я кажú: так і так зробiла. О! И то довшии чeс. Так вун тоді... прáвда, скóчив до мáтера: «Що ти зробiла? (*виправилася*) Шо витe зробiлi?» А то ш чeрес дорóгу. Вона побiгла, побiгла мáти тудi до eї, забигáє до eї: «Дай, Нáстьо (бо то Нáстя), дай, Нáстя, тую стóншку». Агá. А я знáю – вона кáже, же: «Я víкину». Ни дала стóншки. И тоді, як я тóє víговорила, трóху стáла моя дiвчина попра... О, як було! То тóє я на собi пирижилá.

Зап. від Цибулинської Ольги Мартинiвни, 1931 р. н., с. Дашi, гміна Клицeлi, повiт Гайнiвка, Підляське воєводство.

*

Шось то я потрóху знáла, шó то рóсу брáлi з окнá... То то рóсу брáлi то, мýсить, як лiшáй, бо в мeне самeї був лiшáй на руцi. Áлi з лiшáя то найлiпше то... Я пóбно такó – ще була дiвчиною. И менe прищ на руцi, то, знáйте, як пирсцeно́к був, а пúзнiй бiльшии, бiльшии зробiвся. А то кá... Я до до́хтора, а до́хтор кáже – лiшáй. Пої хала до робóти в (*нерозбiрливо*). Агá, знáйте, заї хала. В чужeї хати стидáлася – вдóма то б мáстi і змибáти, а в чужiй хати стидáлася. Так я всьо крийóма, всьо ховáлася тóє робiла. Ну зробiла то, а пúзнiй так кáже: «А цо óна маж?» То катóлик. Я кажú: «Ну шось то рóби...»

Помню, ми пошлі картофлі плушкувати, е, наложувати так, яг би пуднимати тії тогоб... И той куонь спутів, то а я всьо (и я не знала – сама од себе) а я всьо такó воджю юмó, вуджю ланцюгó, всьо такó. А вун мні пиче-е-е. Як перепиче, а знов. И ви знаїте? – ни бачу, куді дів... О що! Е-е, кунський пут, ут куня тес, значить, же як то ходит мокрий – аш шум. А я такó всьо руюко и... и ни бачила, колі віліс.

Зап. від Цибулінської Ольги Мартинівни, 1931 р. н., с. Даші, гміна Кліщелі, повіт Гайнівка, Підляське воєводство.

*

[На Бузі] булі палі. Тут ї хали пліси, тяглі дэрво, мусить, вгору ду Гданьська. І тут завісилися. І як завісилися, і той цілий каргут дав тóе дэрво на цэркву. С тóго дэрва цэркву пострóбили.

[А що таке пліси?] Пліси, плісаки, шо дэрво тяглі, шо дэрво сплавляють. Пліси збивають всі тії такі грóби кльóце і ну пильнóе, щоб де не зачипілися. [...] А воні звэрху, ззáду мають такóю тóю (як сказати?) весло такé. Бóдкі там булі і собáкі – то ж вночі и дньом.

(голосно) Пліси плівуть, ге! То всі діти туді, до Бугу. Дийшті ми до палів, зачепілися за палі, повилáзили в вóду, пуднóсили шо там. Мусить, два дні стуяли, як ми ше булі дїтїмї.

[Яке дерево сплавляли?] Сóсну. Сплавляли сóсну вгору десь там. Зимóю рїжуть, як прїйде-е-е весна, вода йде, і пускають на... на вóду туді якурát. Там десь Буг стамтїль похóдить, з Укράїни. І там вже на ту рїчку, і збивають (показуе) так і так, і так. То е тяжка робóта. (голосно, розтягуючи) Плі-ї-їси!

Зап. від Гришка Миколая, 1930 р. н., с. Костомлоти (зрідка вимовляють: костомóлоти), гміна Кодень, Люблінське воєводство.

*

Моя бáпка з дятком, як дядек з Мутній отám коло тóе... бив приступів сюді, то поховáла в зéмлю сéмеро дїтєй. Ще вам скажó такóю – і то ни бáйка, тїко правда билá, бо на своій шкóри от... отвéтілі тóе. І вже надéю стрáтілі жїця старїї – дєтїй нимá. Найбульша сїм лїт Вóвдя якáяс (то зáвше бáпця спомінáла Вóвдю) якáяс сїм лїет і... і умирлá, а то всїе от сїмі нїжей, молóтши все такіе, о. І... і вже стрáтілі надéю. Цїлий учáсток зимлі, нимá комóу робїті, дєті не годóються. І... і пропáло... Ну шо ш с тóго?

Хтось нарáдів Голублею. Де-то там кóло вас, де віте живéте? Голубля? [...] Ест, Голубля билá, називáлі Голублею. І яксь там... Хтось там для тóго бив, кéдім хтось там настрéнчив, е-е, жеби достáлися до тєй Голублі там, і там е такїй знáхор – вое одгáдуе все.

Ну і... і поризиковáлі. То ш то сéмиро дєтєй заб... (нерозбїрливо) в зéмлю. То ш то ни мóжна тóе – вже надéю зусїм стрáцілі жїця. Ну й кóмув тих повнó, бо ш то для тóго хрїщани всі вже такіе бїлі, то хучїй хрїстїлі, бо умірáлі. И то... и десь онї якось достáлися – не скажó, як: чи там трóху йїхалї, чи й пїхóту трóху шлі, но шо перш такїї нé било комунїкації, як топїри. І... достáлися до йóго, до тóго Голублі там. І вун дав ксьóншку якóюсь (то бáпця зáвше чáсто роскázувала) і вун... котóресь там розложїло тóю ксьóншку, і вун прочитáв в туй ксьóншку. Кáже: «Ой-о-йой! З якéю ш... якóю ш ви бїдóу, – кáже, – понесéте... несéте. І бóдите бїдовáті, як не послóхаїте менé, шо я вам скажó». Ну воні óчі вїтрїщили: шо за бїдá такáя? Як то? Кáже: «Тóю хáту, шо віте живéте, в вóглах майстрї, як робїлі, чáри засадї... вложїлі. О! О!.. Тїї чáри засадїлі, всадїлі, тим і нїц ни доживéтеся в тий хáті. Віте зайдїте додóму, як там достáнетесь, і тóе... і взьмїте тїї людї, нехáй вам тóю хáту перенесóт альбо на дрóгу стóрону, а як не – нех розберóт, на туй сáмуї пуд... на туй мéсце (бо кéдись пудмурóвкі нé било – на камéні) і постáвите, і то вже... Але ўгла зарéзатї, другóї зарéзатї, бо в ўглах чáри сидят». О! Віте бáчте, што за судї лóбям, такéї суд бив. [...]

Старїї вже óчі постáв'ялі в порóу, і кáже самá (нерозбїрливо). Ну як хáту розбїратї? Хáта, правда, давнїйша: тая стрїха, пулокéнка, тикї-ó шїбкі, стрїха пулокéнка займáе, і то... Тут по кїлька дилé дáне, там не штó...

Прийїхалі сюді. І поприходілі то куми, то што то там, то сусїехди. «Ну што, Кравчук? – каже. – Як там? (Бо то Кравчук звут). Што вам там? Што ви доведалися там?» – «Ой! – каже, – што ми доведалися тое! Е, то ш ми, – каже, – так і так, о». Як я говоріла, так сказав: «Хату розбіраїті. Ну як же ш хату розбіраїті?» А тії куми, тое... каже: «Кравчук! А што тут тую хату розобраті? Стріху зваліті, крокви, – каже, – розб... диле позазначуваті, угла поврізуваті, – то що тут тое?» И дзятко палочку в рўкі – пошов на Мутну до родзіни свєї, и тую с те... И тую родзіну зв'юв, на які день вмовіліся тута бўдут розбіраїті, жеб помоглі. І приїхалі, за день чи за два розобраїлі там і зложілі тую хату. [...]

[А в углах щось знайшли?] Не, не, не найшли такі чари. [...] Правда, тую... тую ще хату і-і... як бачиш, розобраїлі і перенесли ї. Вона стояла тамо, де... де тії-о там, за шосою, а... а... а вони перенесли отут, вправе, де я тєра живу, о. Мне далі, ойцец вже дав оседліско, побудувалісь, але не особенно тута – тіко чуть-чуть трощкі вперет, там пєчисько такос є, там знак такой. Ну і тое... і тут поставілі. Єще-о Адам... Адама і Ю'зва, два хлопці мєла і мєла годоваті, вігодовала. І нічоґо – і не хорєлі! Такіє хлоп...!

Зап. від Датчук Юлії Йосипівни, у дівоцтві Кравчук, 1924 р. н., с. Моціона-Крулевська, гміна Мельник, повіт Сем'ятичі, Підляське воеводство.

*

Ой! Що? Знаєте, в нас в селі була дочка тут в селі в Полічнуй, і два сїни, ну і тая, і нивістка була. Ну й тую мäterа зимію узялі на саночкі, о. (Показуючи на одного з присутніх) То юґо бабу, о. І возілі по хатах, і ніхто не хотів брати. Завезут пуд одну хату – той каже: «Я не бўду брати – хай невістка годїе», завезлі до дочкі – дочка не хоче брати, завезлі до дного, до трєтього сїна – не хоче брати. І йогó батїко (показуючи на одного з присутніх) не схотів брати. Везут до тєї невістки, шо кєпська, була недобра. Везут знов її, бо то дна корова була, і той син забрав корову – то нехай, кому дала корову, то нехай їде тудї жити. Завезлі до тєї невістки найгўршиї, а тая невістка прийняла її і догодовала. І чїстенько, зайдиш – в її прбстинь біла заслана, й вона й накрїта ковдрою всьо. І вона так її догодовала, і плакала, же: «Я... Менє зробілі найгўршою, і я мўсила догодовати». І то пра-авда була, було так, було так. Казалі, шо вївезлі і прив'язалі навіще ще до соснї, ну.

Зап. від Степанюк Марини, 1930 р. н., Полічна, гміна Кліщель, повіт Гайнівка, Підляське воеводство.

*

[Чому ваше село бідніше за Корнин і Дубичі?] То... Навкбло грунта такі п'ящїсти. Ага, ще ни вєду нам, чи то вам розказувати? Чи то було так? Мбже, й так було, е-е. Ще побіднєйшало, як то (ни вєду, коли то) делілі сьбла на участки якось-то. И в нас жилі там аж тудї, на концїє тїї, як то ми звем тепєр инжинєри, же ділят то, відно, силó од сила якось. У нас була корчма межи силóм, і тих було пирков, погадуют, трóха, і де тїї жилі, о. Алі чи то так було? Алі так погадуют. Мбже, й то ниправда, бо я ш тоґо не знаю, алі такую старши говорілі, то я вам повтору ни своє слова, и-и напиліся там и пушли там, де вони, пїч розвалілі. То шось вонї сказалі: «Плóхо, – тїї, – бўде вам». Ну то так в нас, як по... по... подїл тєї землі, хотя вона п'ящїста. То нас кїнулі тудї, тєс селó, далє-є-єко, тудї далєко. А тут-о вже сюді ліпши грунта, а тудї зара за фойноу ще лєпши, то вже їнних сьол. Тут-о зара Дубичов за рієчкою трóха є, алі тута-о, як Бахматї, то вже Дубицьки тєрен, и сюді все Дубицьке. И-и-и вонї сказалі, же: «З вами плóхо бўде, же так ви надєлалі». А то за двох чи за трох, и ще погўршилось, погўршилось тое... Навить такос. Вонї писалі, але пасвісько, лонка... так далі пасвісько й поле, же замкняне: стуль одного селá, стуль другоґо, якось там пансьтвóвим лісом вганялі, – то тák, як поняти, спеціально зрбляне було, коб була такая канатєль.

Зап. від Яримовича Тимофія, 1931 р. н., с. Чехи-Орлянські (місцева вимова: чо | хи), гміна Дубичі-Церковні, Підляське воеводство.

*

[Як у вас називають четвер перед Великоднем?]

[Дружина:] Зельніка. Ну ніктури зельнікують до... Як пойдят, до Великодня вже не ідят, ну, ну, так, так.

[Чоловік:] В четвёр ввечери повечерає, то тўлькі на Велидень на пёрши аш день поснедає.

[Дружина:] І на Зільника трéба йти, як ще сóнце не схóдит, вікупатись до рјечки – чи зімно, чи тепло – то тóе... И покўль ворóна не ку... не купáє свої х дитій. Так отó колісь моя бáба-небóщиця, то воні щорóку ходілі, всьо йдут – чи то зімно, чи тепло – áлі йдут до рјечки, десь там поміуються і придўт. Прáвду, так булó. Воні всьо ходілі.

[Чоловік:] Цьо, цьо в нас одна такая бáба булá в вібсці, же, знáчит, кáжди руок на Водокрещеніє бóса йшла до цёркви і на Йордані стояла бóса-босóтка, ну.

[Дружина:] И батюшка казáв, же путстеліт.

[Чоловік:] Же десь дадўт ковйóр якійс пуд нóгі чи що, вонá казáла: «Ни, ни – и конёць». Отакáя тривáла булá (сміється).

Зап. від респондентів – подружжя Руля Іван, 1935 р. н., і Руля Марія, 1938 р. н., с. Дубичі-Тофіловці (місцева вимова: то |фїіловц'ї), гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воеводство.

*

Колісь на Грабарці куо^інь встре^іг, там шо то студénка. Тепёрка морóвана вонá, фáйно зрóб'яне, а колісь там болóто. Такó-ó тут не билó тей студзénки, анó тут руов, тут мостóк, а тут за мосткóм вульшіна й болóто. І якісь привйуов конé поі тї, і куо^інь пав і не вімут. Хóчут віняті, а болóто розроб'юється, куо^інь глóбжей той-вó. А якáсь йде й кáже: «Марўся, іді там кінь вгрїз». (сміється). А наші вже сміються, шо вгрїз то... (сміється) яг би вкусів.

Зап. від Базилок Олександрі, 1921 р. н., с. Кнориди, гміна Більськ-Підляський, повіт Більськ-Підляський, Підляське воеводство.

*

Муї чоловієк повйуос молóті до Пўхлув. Колісь кáшу робіті, як ми то перебрáліся сюді. І от с сусједом тут повйуос, знáєте, ячмён, коп кáші наробіті. І той сусјет і наш, і ще тут дрўті сусјет недáвне, знáєте, заё халі туді до Пўхлув до мліна – кобіла захворéла. Кобіла падає, б'ётся, падає, б'ётся. Ну што ж робіті, знáєте? Кóгось поклікалі, і вун помолівся, і тáя кобіла перестáла бїться. І не знáю, хто то в'їв чї вонá захворéла от тóго чи што. І перестáла, о.

Зап. від Гаврилок Мар'ї Володимирівни, 1929 р. н., с. Сапово (місцева вимова – |сапово), гміна Чижі, повіт Більськ-Підляський, Підляське воеводство.

*

[Розкажіть про Грабарку.] Ну там истóрія такая. Тáя зараза пановáла, лїбди скрїлися на тўю горў, і остáви... Тáя зараза якось їх ошэндила, ну і с тóго поставили криж, і там на тий горї поставили нóвую церкёвку. Тáя малá церкёвку у восімдисятому пёршому чи дрўтому рóці згурїла, спáлена через тако́го хїбá психічне не бáрдзо, – пудпалів. Áле вже в тóму сáмому рóку зостáла збудóвана. І-і, і лїбде там вірять, нисўть крижі, ідўть пїлжїмкою, ну за здорóв'є... Там і водá, зрўдлю, водá бїжїть, очїщує. Ну хто вірує, той бáрдзо.

Ми тупїра булў з батюшкою пáру óсуб, самохóдем і тим... ну... ну таксўвкою. І бáчу, же не тїлькó православни приходят, і католїци там приходят, там до цёркви. Цекáво булó, і церкёвка такїй нáстрой мáє свуй... нáстрій.

Зап. від Сосідко Марїї Адамівни, 1940 р. н., зараз проживає у Любліні.

*

[А на Грабарці була церква?] Билá, билá цёрква. Перебилá. Подўмай – поляк спалів! Завац... не Савбёцкі спалів. Ну то одін дрўтого – старій то набунтовáв, а молодїй пошóв пудпалів, спалів всьо тóє з зáдрощі. Онї хотїлі забрáті тон пляц і тўю цёрков

пуд косцьо́бла, а ту́тай не далось. Є́днак дотру́малі владзі́ ві́шши, не далі, бо тут із-за гра́нці́в, всю́ди, зусю́ль...

Зап. від Датчук Юлії Йосипівни, у дівочтві Кравчук, 1924 р. н., с. Моціона-Крулевська, гміна Мельник, повіт Сем'ятичі, Підляське воєводство.

*

У нас була́ церква, пока́ не розвалі́лі, то була́ церква. Прієждже́лі до нас с Хме́льова, с всіх... Сме́тово, с Коденця́ на́вет, то з Мості́ськ, – там всі се́ла приві́ждже́лі до це́ркви. А до це́ркви то сході́ліся, одне́ дру́гіх за́пробшувалі, о, до се́бе, тако...

А́ле це́рква як розвалі́лі... за оді́н день... Ми всі́е, як лі́том я́годи зачалі́сь (в нас Парці́овські́ лі́с – такі́ велі́кі), і до нас по́прієждже́ло с Коденця́, ночувалі́ в нас. А та́то нас за́в'ю́с пуг са́ми лі́с ране́нько, і ми собі́ пошлі́ до лі́са. Назби́ралі́ я́год, виході́мо з лі́са помучани́, і так ста́лі собі́е́ ру́кі м'я́ги, бо там такі́ струмо́чок був. Котбо́рась оберну́лась (було́ нас сі́м – ми так одну́й не ході́лі, бо там, де лі́с), оберну́лася, ка́же: «Ми заблуді́лі, бо це́ркви нема́». І всьо́ – нема́ це́ркви, а там так вона́ – ві́дно було́.

Ї́хало́ які́сь де́душка с По́лкі. (зі́ слъ́зами) І ми при́шлі до ньо́го, пита́ймося (вун зу́мліна́), вуон пла́че, ка́же: «Ді́сь прі́єхалі́ і розвалі́лі нам це́ркву. І нема́ ні́ц – все забра́лі, на́вет ка́ме́не (такі́ велі́кі ка́ме́не на фунда́менти бу́лі), на́вет то́е забра́лі... розвалі́лі...» Пла́калі́ ми всх. (Пла́че).

[В котро́му ро́ці те́ було́?] А то́ за По́льщи. [У три́дцять вoсьмо́му?] Де́сь так, там за По́льщи то́ було́. Нема́ це́ркви. Там, в тум ме́сцу, там була́ це́рква, м-м, шко́ла, мага́зін. Так три́ се́ла най... поді́ляни на три... На́ше се́ло́ було́, а посере́дини була́ це́рква, шко́ла, е, де́дця́ па́лац. Ну і му́ там всі́е́ за́вше сході́ліся. Та́кі́ спра́ви.

Зап. від Мошук-Крет Ніни (у дівочтві – Вінічук), 1920 р. н., уродженки с. Угнін, гміна Дубова Колода, повіт Парчев; тепер проживає у Любліні в Православному домі соціальної допомоги.

*

Колі́сь-колі́сь виганя́лі в бе́женство усьо́. Ге́то лю́ді што бра́лі? Рушні́к. А́ле як я гля́ну – колі́сь ті́ка нас било́ семе́ро. І уроді́лі ма́ма де́ті, то воні́ му́сілі́ (воні́ так ка́зали́) вже́ такі́ ве́домо с ша́фамі́ то рушні́к – то ш виті́раті́ся і но́гі, і твар, і те́ло чело́ве́кові, то билі́ вже́ такі́ старі́е, пелно́к не било́, пра́вда то, і старалі́ся, ба́пка старалася́ прі́няті́ ді́тя у рушні́к, прі́няті́ ді́тя в рушні́к, а... о... І в одве́т прі́шлі, то рушні́ком за́в'язивалі́ чом? Чи на хресті́ні пе́рше – ге́то, ко́б старі́м кавале́ром не бі́л. На двох сто́ро́н (*нерозбі́рливо*), бо як доросте́ до лі́ета, ко́б хуче́й лапну́лі, так як чело́ве́к ра́но вста́не, вмі́ецца і за рушні́к бе́ре́цця. Ге́то лю́ді́ так робі́лі. І ві́ поді́віте́сь за мо́ї... ше́ то з мо́го ро́ку в мойо́й ви́бсци. Велі́зарна ви́бска, – нема́ старі́х кавале́ру, нема́ старі́х па́нув, все пошлі́.

Ви гля́ньте, шо́ тепе́рка ро́бі́цца, бо то «всьо́ не ва́жно»! Оно́ лю́ді́ зато́пта́лі, бо то на ви́бсци...

То ве́домо, як колі́сь бі́лі на по́лю. Хто там ша́новав ту́ю ба́бу, кото́ра гру́ба е́сть? Пра́вда, робі́ла и-и тут е́ бо́лі́ взя́лі. Там яка́ясь прі́шла прі́няті́, у то прі́няла́, што бі́ло, і ка́же: «Прі́няла́ в бру́дну шма́ту, то й ге́ти чоло́ве́к ці́ле жи́цце́ був, – ка́же, – як йогó не вбере́щ, як йогó не одя́гнеш – вун е́сть, чи та́я сві́ня побру́ді́цца. Як бив в шма́ти, так і е́сть». І то... Я ге́того́ не забу́ду. І ка́же до мене́: «Погля́ньте, ну погля́нте – ну йде́м ра́зом, до то́го забру́... І все, – ка́же, – в бру́дну шма́ту».

Зап. від Гаврилюк Любові Миколаївни, 1942 р. н., народилася в колонії Ставок біля с. Тристанька, повіт Білосток Підляського воєводства; зараз проживає в с. Козлікі, гміна Заблудів, Підляське воєводство.